A román állampolgárok véleménye az országuk EU-tagságáról

Javaslatok a várható agrárstruktúra-változás megkönnyítésére

HARIS JOSEF – DOMNIȚA RADU – INCZE RÉKA

Románia 2007. január 1-től tagja az Európai Uniónak. Egy mezőgazdasági kiállításon Romániában 2007-ben egy kvalitatív, nem reprezentatív megkérdezés során felvetettük a kérdést, hogy miként vélekednek az állampolgárok az EU-tagságról. A standoknál összesen 24 kiállítót és munkatársat kérdeztünk meg. A válaszadás a kérdező jelenlétében és írásban történt. Minden megkérdezett gazdasági vagy agrár végzettséggel rendelkezik és mezőgazdasággal foglalkozik.

A 24 megkérdezettből 21 személy pozitívan vélekedett Románia csatlakozásáról, 2 személy pedig határozatlan volt. Egy személy ellenezte a csatlakozást, mivel szerinte Románia „még sok területen alacsony színvonalon van és sok idő kell még ahhoz, hogy teljes értékű EU-taggá" váljon.

Az utóbb említett három válaszadó azt állította, hogy az EU-tagság náluk nem vont maga után felfogásváltozást. Azzal indokolták állításukat, hogy az országba kerülő EU-támogatásokat a lakosság nagy része nem érzékeli. Természetesen működik egy integrált igazgatás- és kontrollrendszer, ami az EU-pénzek felhasználásáért felelős, de ennek a működése még nem tökéletes. Az EU-csatlakozás előtt szkeptikusak voltak Brüsszelben a támogatások szétosztásának hatékonyságát illetően, és már beigazolódott, hogy a kételyek nem voltak alaptalanok.

A 21 megkérdezettből – akik pozitívan vélekedtek az EU-csatlakozásról – a többség (16 személy) most is teljesen jónak tartja a csatlakozást. A többiek (5 személy) valamilyen szinten csalódtak az EU-tagságban, és elvárásokat, reményeket fogalmaztak meg. Ők egy jogállamra jellemző demokráciát óhajtanak a jelenlegi átalakulási káosz és korrupció helyett. Most egy „teljes káosz", illetve a csatlakozás előttinél „nagyobb korrupció" van. Az egyik megkérdezett így fogalmazott: „a mai román politikusok nem tudják betartani a civilizált európai követelményeket". Ezzel kapcsolatosan számos történet és kritika jelenik meg az újságokban. Például a *Cotidianul* lap egyik száma ezt írta: „Európa nem csak egy földrajzi hely, nem csak egy piac, hanem egy közös szellemiség is. Egy olyan gondolkodási és életviteli forma, amely valós értékekre épül, és amelyik teljesen idegen a bukaresti politikusoktól".

A megkérdezettek többsége (16 személy) azonban kitart a pozitív véleménye mellett Románia EU-csatlakozását illetően. Nekik pozitívak a tapasztalataik az eddigi elvárásaik alapján, és azt gondolják, hogy az ország fejlődése szempontjából fontos volt a csatlakozás. Számukra is világos azonban, hogy nehéz folyamat várható a csatlakozástól a felzárkózásig. Ők azonban úgy tekintenek egyelőre magukra, mint fejlődő

ország polgáraira, akik az új helyzetre nincsenek jól felkészülve. Ennek ellenére az EU-t egy nagy előrelépési lehetőségnek tartják és remélik, hogy a mostani problémák idővel megoldódnak. Ki is fejtik válaszaikban, hogy konkrétabban mit is várnak Románia EU-tagságától, pl. jobb életfeltételeket, szabadságot és politikai stabilitást, a korrupció visszaszorulását és az emberi jogok biztonságát. Az EU-s intézményektől azt várják, hogy jobban befolyásolják az átalakulási és alkalmazkodási időszakot és nagyobb nyomást gyakoroljanak a román kormányra, ha nem tartja be az EU-s szabályokat vagy előírásokat. Eltérő esetben hosszan elhúzódhat a fentebb említett problémák megoldása.

A mezőgazdaság mint problémás terület

A mezőgazdasági szektornak fontos volt és jelenleg is fontos a szerepe Románia gazdaságában. Ez az ágazat a GDP kb. 13%-át adja és az összlakosság több mint egyharmadát foglalkoztatja. Sőt, a vidéki lakosság több mint fele mezőgazdasággal foglalkozik. Jelenleg Romániában agrárstruktúra-váltás van, és ez sok problémával jár; ezen a véleményen vannak a megkérdezettek is.

A válaszadóknak az a véleménye, hogy Romániában a mezőgazdaság volt a legfelkészületlenebb szektor az EU-csatlakozásra. Érdekes kép alakult ki abból, ahogy a megkérdezettek a problémákat és gyengeségeket rangsorolták. A legfontosabb problémának nem a kis területen (átlag kb. 2 ha) való gazdálkodást nevezték meg, hanem a tőke hiányát. A rossz pénzügyi ellátottság következménye, hogy a gazdák nem használhatják a modern technológiát: „A termelés nem annyira hatékony, mert nincs pénz műszaki fejlesztésre", vagy „nem megfelelő a pénzügyi támogatás a mezőgazdaságban". Több válaszadó is megemlítette, hogy a különböző EU-pénzek elosztása nem megfelelő, azaz túl bürokratikus, ráadásul a korrupció is gátolja a hatékony szétosztást. Az említett helyzet tükrében nem csoda, ha Brüsszelben furcsának találták azt, amikor pl. az előcsatlakozási támogatási pénzösszegeket nem sikerült teljességükben szétosztani. További problémát okoznak az agrár szektorban lévő instabil árak, a válaszadók egyike a romániai mezőgazdaság fő problémáját erre vezeti vissza. Problémát jelent az is, hogy a mezőgazdaságban dolgozók nagy része gyenge képzettséggel rendelkezik. E gondok részletezése azonban túlmutat a jelen cikk keretein.

A fent említett tények tükrében fontos, hogy folytatódjon az agrár szektorban a struktúraváltás, az üzemek és gazdaságok modernizálásának a támogatása, valamint a mezőgazdaságból kiszorulók átképzése.

Segítség a struktúraváltáshoz

A megkérdezettek véleménye szerint a román mezőgazdaság nem EU-színvonalú. A statisztikai adatok is azt mutatják, hogy sok mutató az EU-s átlag alatt marad. A sok hátrány közül kiemelték a válaszadók azt, hogy a vállalkozók nem tudják a modern

eszközöket és gépeket igénybe venni, használni. Például a mezőgazdasággal foglalkozók több mint fele családi használatra termel és főként kézi vagy lovas erőt, valamint elavult gépeket használ.

Nagy kérdés az, hogy melyik vállalkozást kellene leginkább támogatni és fellendíteni a modern technológiával. A kis gazdaságok legtöbbjének – az EU-tagságtól függetlenül – valószínűleg nincs jövőjük a mai gyorsuló és globalizálódó világban. Az EU-tagság azonban megerősíti és felgyorsítja az átalakulási folyamatokat. A nyomás tehát az üzemekre még nagyobb lesz. Aki a piacon akar maradni, annak befektetésre lesz szüksége, és ehhez valószínűleg hitelhez (vagy támogatáshoz) kell folyamodni. Ez azonban kockázatot jelent, főként a kis üzemeknek.

Mit tanácsolhat az ember egy olyan gazdának, akinek a továbbiakban nem biztosított a megélhetősége a mezőgazdaságból? Egy hasonló helyzetben néhány évvel ezelőtt Ernst Geprägs (aki egy baden-württembergi gazda és egyben 1991-ben a helyi mezőgazdasági egyesületnek az elnöke volt) azt mondta, hogy „Az ember ugyan letagadhatja a struktúraváltás szükségességét és az érintetteket sorsukra bízhatjuk. Azonban jobb ezeket a különösen nehéz gazdasági, szociális és emberi helyzeteket alternatív foglalkozással, támogatásokkal és tanácsokkal kezelni".

Itt felvetődik a kérdés, hogy milyen alternatívák és szolgáltatások állnak rendelkezésre a foglalkozásváltásra. Talán adott az a lehetőség, hogy az alacsonyan képzett mezőgazdász szakképzetlen munkásként dolgozzon valamely közeli gyárban vagy üzemben. Azonban, még ha adott is az említett szituáció, jobb alternatívát jelent valamely szükséges mesterségre való átképzés. Többek között azért is jó, ha nem szakképzetlen munkásként helyezkednek el a gazdálkodók, mert amikor gazdasági krízis van, akkor az elbocsátottak közül az elsők a szakképzetlenek. A mesteremberré vagy szakemberré való képzésnek többféle beiskolázási formája létezik; számos típus Németországban már 1964 óta sikeresen működik. A német munka- és mezőgazdasági tanácsadók korán felismerték a különböző mezőgazdaságból kirekedő dolgozók problémakezelésének szükségességét, így találtak megoldásokat a felmerülő problémákra. A romániai kis gazdaságok helyzete azonban jelenleg kritikus, éppen ezért ésszerű tanácsadásra és gyors segítségre lenne szükség.

Pszihológiai „akadályok"

Köztudott, hogy nehéznek számít egy teljes szakmai átképzés, illetve átalakulás. Ennek többek között pszichológiai oka is van, azaz egy teljes szakmai átképzés nehéz pszichológiai próba egy olyan embernek, aki örökölte a gazdaságot és a felmenői is csak gazdálkodással foglalkoztak. Pillanatnyi megoldásként gazdálkodik tovább, de ez hamarosan csak látszatmegoldás lesz. Fontos tehát az is, hogy aki oktatja vagy tanáccsal látja el a gazdákat, az tájékozott és érzékeny legyen az adott helyzetet illetően, és ne drága, esetleg felesleges befektetéseket tanácsoljon.

Több németországi esetben is bebizonyosodott, ill. kutatások igazolják, hogy a gazda a változási folyamatot pozitív formában kivitelezhette, hogyha a következő tényezők (ún. input faktorok) együttesen vagy külön-külön előfordultak:

– felismeri és elismeri a saját helyzetéről, hogy az problémás,
– rendelkezésre állnak az átalakulási alternatívák és ezeket figyelembe veszi,
– pozitívan viszonyul az alternatívákhoz,
– a változtatási alternatívák megvalósíthatónak tűnnek.

Ahhoz, hogy a szükségszerű változási folyamatban a tanács hasznos legyen, ismertek kell legyenek a tanácsadók számára az input faktorok, illetve azok iránya és erőssége. Csak így lehet a tanácsadás tartalmát és alakító hatását reálisan figyelembe venni. Továbbá a tapasztalatok azt mutatják, hogy a csak saját megélhetésükért gazdálkodókat és a veszteséges üzemeket különösen fontos információval, felvilágosítással és tanácsokkal kell ellátni.

A jelentős problémák egyike, hogy a romániai tanácsadók nagy részénél nincsenek biztos ismeretek a változási folyamat rendelkezéseinek az inputfaktorokra gyakorolt hatásairól, ezeket pedig szükségszerű volna kutatni és elemezni. Ennek a problémának a kiküszöbölése végett célszerű lenne a különböző mezőgazdasági intézményeknek és egységeknek együttműködni az egyetemekkel és a kutatóintézetekkel. Például az egyetemi hallgatók szeminárium, diplomamunka vagy disszertáció keretében különböző kutatásokat végezhetnének el szakértők, oktatók vezetésével. Ezeket a konkrét helyi problémákat feldolgozó esettanulmányokat, munkákat aztán fel lehetne használni az egyes esetek tudáson alapuló orvoslására. A legfontosabb probléma és egyben a legnagyobb kihívás az, hogy Románia vidéki részein nincsen tömeges munkalehetőség a mezőgazdaságon kívül. Éppen ezért az átképzési és beiskolázási programokat nagyon nehéz megtervezni és kivitelezni.

Következtetések

Egy évvel a csatlakozás után a megkérdezettek úgy látják, hogy a romániai mezőgazdaság távol áll az EU átlagos színvonalától. Elsődleges megoldásnak az agrár szektor modernizálását látják, és nem pedig a struktúraváltás támogatásának szükségességét.

Köztudott, hogy a kis családi gazdaságok jövője bizonytalan, többségük valószínűleg megszűnik a jövőben. Néhányuk azonban fennmaradhat valamely újítás (pl. biotermelés, faluturizmus) vagy az erős motiváció miatt. A folyamat következtében százezrek fognak állást keresni a munkaerőpiacon, az agrár szektoron kívül. Várhatólag a struktúraváltás hasonló lesz Romániában, mint amilyen Nyugat-Európában volt, ahol a kis gazdaságok száma jelentősen lecsökkent. Ennek fő oka, hogy kis gazdaságok nem elég hatékonyak, azaz nem jövedelmezőek gazdasági szempontból. Ugyanakkor számos szociális és környezeti problémára megoldást jelentenek, ezért érdemes fokozottan odafigyelni rájuk.

Következésképpen fontos lenne, hogy az EU-politikusok és a romániai vezetőség nagyobb hangsúlyt fektessen egy céltudatos vidékfejlesztésre. Ennek nem csak az lenne a feladata, hogy a fejlődőképes gazdaságoknak biztosítson támogatást modernizálásra, hanem az is, hogy gazdaságilag is vonzóvá tegye a vidéket. Idesorolható mindenekelőtt a mezőgazdaságon kívüli munkalehetőségek megteremtése, valamint az átképzési feltételek biztosítása. Ezt a folyamatot az átfogó terveken (pl. Nemzeti Fejlesztési Terv, Nemzeti Vidékfejlesztési Stratégia) túl konkrét intézkedésekkel (pl. jól irányzott támogatásokkal) kellene erősíteni. Legfőbb ideje, hogy elkezdődjön a tervek értékelése és megvalósítása!

Irodalomjegyzék

Haris Josef – Incze Réka. Egyetemi hallgatók véleménye Románia EU-csatlakozási folyamatáról. Georgikon Napok – konferencia, Keszthely, 2006. 09.21.

Mezőgazdasági és vidékfejlesztési minisztérium honlapja: http://www.mapam.ro/